

ПАСХАЛНА ХЕРУВИМСКА ПЕСМА
У СРПСКОСЛОВЕНСКОМ ПРЕВОДУ

Херувимска песма - херувика - јесте богослужбена песма која се поје на централном богослужењу православне цркве, на литургији. Наиме, преношење часних дарова са жртвеника на часну трпезу, познато као „други“ - према старијој терминологији - или „велики вход“ - према новијој терминологији (Фундулис 2004, 192), праћено је појањем такозване *херувимске песме*. Већи део ове песме пева се до входа - да би се покриле све радње које претходе входу, а мањи део пева се после входа. Ова богослужбена песма је свој назив добила према њеним почетним речима „*Иже херувими*“, а настала је, како се претпоставља, у 6. веку, у Византији у време цара Јустина II (Симић 1965, 171). Она својим садржајем, одговарајући моменту када се пева, позива верне да оставе сваку животну бригу у свештеном часу савшавања литургије да би примили Цара свих који долази у светој литургији.

Како раније, тако и у данашње време, ова херувимска песма се пева на литургији Јована Златоустога и Василија Великог. Међутим, у извесним данима ова херувимска песма је замењена другом. Тако, на литургији Василија Великог у четвртак страсне седмице уместо ове херувимске песме пева се „*Вечери твојеја*“, а на Велику суботу „*Да молчит*“. На литургији пређеосвећених дарова као херувимска песма пева се „*Нише сили*“.

Поред ових литургијских херувимских песама засведочено је постојање једне ретке херувимске песме која се певала на

литургији Јована Златоустог на Пасху. Текст српскословенског превода ове пасхалне херувимске песме који је сачуван у рукописном типику манастира Хиландара бр. 493 из 14. века, научној јавности на увид изнео је Дмитријејевски (Дмитријејевски 1917 471). Овом сведочанству наведене херувимске песме П. Симић придодаје потврду о постојању ове песме у рукописном типику манастира Крке бр. 26 из 16. века (Симић 1965 172). У рукописном *Служабнику* манастира Хиландара рукопис бр. 315 (у даљем тексту: Хил 315), писаном у четвртој деценији 14. века (Богдановић 1978 133) забележено је још једно сведочанство о овој песми. Овај рукопис на л. 120-120v садржи текст херувике на Васкрсеније. Вредно је напоменути и то да је после текста херувимске песме, ситнијим словима од основног текста, исписано упутство за певање наведене песме, које гласи : *хероуџнкоу пон прѣ(з) вѣс не(д)(е)лю до не(д)(е)ле ѿодинѣ*. Постојање ове херувимске песме посведочено је и у рукопису бр. 640 Народне библиотеке Србије (НБС 640). То је *Архијерејски чиновник* Христофора Рачанина, писан око 1688. и 1705. године (Штављанин-Ђорђевић и др. 1986, 24-327). На л. 124v-125 исписан је текст ове посебне херувимске песме (Богдановић и др. 1968, 503).

Р. Тафт је пронашао и објавио грчки извор ове пасхалне херувимске песме (Тафт 1970 438-439). Он сматра да је наведена херувимска песма постојала у пракси Цариградске (Велике) цркве одакле је преузета од стране Јерусалимске цркве, и то као друго великовходно појање. По његовом мишљењу, то је изворно била пасхална стихира монашке службе (Тафт 1970, 442-443).

Овим сведочанствима о постојању пасхалне херувимске песме у српскословенској писмености придодаћу овом приликом још пет. Четири примера наведене песме записана су у рукописима који се чувају у Патријаршијској библиотеци у Београду, један припада рукописној збирци манастира Дечана и налази се у Народној библиотеци Србије.

Катавасија, рукопис бр. 4 (ПБ 4) садржи текстове писане у 16 и трећој четвртини 17. века (Богдановић 1982, 106 бр. 1526) а вероватно и додатке писане и 1711. године - како сведочи запис на л. 79v; на л. 79 садржи текст херувимске песме на Пасху.

Зборник црквених песама, рукопис бр. 5 (ПБ 5), конволут, писан крајем 16 у последњој трећини 17. века и према запису писара Пахомија на л. 140 1701. године (Богдановић 1982 26, бр. 174); на листовима 137-139 садржи исписане херувимске песме а међу њима и херувимску песму на Пасху.

Минологион и стихологион рукопис бр. 12 (ПБ 12) потиче из 17. века (Богдановић 1982 120, бр. 1803), на л. 115 садржи, накнадно, брзописом дописан текст херувике на Васкрс.

Архиератикон рукопис бр. 21 (ПБ 21) исписан у 17. веку. на л. 103-104 доноси текст херувике на Пасху.

Архијерејски чиновник из рукописне збирке манастира Дечана, рукопис бр. 135 (Деч 135), писан крајем 16. и почетком 17. века (Богдановић 1982 139, бр. 2190), на л. 105-105v има исписан текст пасхалне херувике.

У прилогу ћу навести текст пасхалне херувимске песме из рукописног типика манастира Хиландара бр. 493, који је објавио Дмитријевски. Испод текста, у тзв. фуснотама, даћу текстуалне разлике лексичког и морфолошког карактера из осталих рукописа. Интерференцију **ѣ**: **ѣ** нисам пратио. Текст је приређен по следећим начелима: сачувана је оригинална интерпункција као и пајерци: скраћенице су разрешене тако што су надредна слова спуштена на своја места и стављена у угласте заграде, док су реконструисана слова стављана у полукружне заграде.

ЛИТЕРАТУРА

1. Богдановић и др. 1968 – Д. Богдановић, М. Гроздановић-Пајић, Л. Цернић, *Још један рукопис Христофора Ричиниша*.- Библиотекар 5 Београд 1968. 501-517.
2. Богдановић 1978 – Д. Богдановић, *Каталог ћирилских рукописа манастира Хиландара*. Београд 1978.
3. Богдановић 1982 – Д. Богдановић, *Инвентар ћирилских рукописа у Југославији (IX-XVII век)*, Београд 1982.

4. Дмитријевски 1917 – А. Дмитриевский, *Описание литургических рукописей хранящихся в библиотеках православного востока*, т. III, Голка, ч. II, Петроград 1917.
5. Симић 1965 – П. Симић, *Ускриња херувимска песма*.- Богословље, IX (XXIV), 1-2, Београд 1965, 171-174.
6. Тафт 1970 – R. Taft, *A Proper Offertory Chant for Easter in Some Slavonic Manuscripts*.- *Orientalia christiana periodica*, vol. XXXVI, fas. II, Roma 1970, 437-443.
7. Фундулис 2004 – Ј. Фундулис, *Литургика I*, превод са грчког К. Симић, Краљево 2004.
8. Штавланин-Ђорђевић и др. 1986 – Љ. Штавланин-Ђорђевић, М. Гроздановић-Пајић, Л. Цернић, *Опис ћирилских рукописа Народне библиотеке Србије*, Београд 1986.

ВЪСТА Х(РН)(С)(Т)Е⁽¹⁾ ѿ ГРОБА ІАКО СНАЛНЬ⁽³⁾. И ПОСРАМИ И НЕНАВНДЕЩЕТЕ⁽⁴⁾. И НСПРОСИШЕ ОУБО ОУ ПНАТА СТРЪШН⁽⁵⁾ ТЪЛО ТВОЕ. И ПЧАТН НА КАМЕНН ПОЛОЖИШЕ. И СТРАЖЕ ПОСТАВН(В)ШЕ.⁽⁶⁾ Ѡ ТЪХЪ ѠСЛЪПЕННІЕ.⁽⁷⁾ НЕВОЛІЕЮ⁽⁸⁾ ВЪСКР(Ь)СЕННІЕ ПОКАЗАШЕ. И НЕХОТЕШЕ НАМЪ БА(А)ГОВЪТОВАШЕ ВЪНЕВЪРОУЮШНМЪ⁽⁹⁾ ІАКО ПРИНДЕ ВЪ МИРЬ. И Д(Ъ)В(Н)ЧЬСКОУ ОУТРОБОУ СЪБЛАЮДЕ НЕТАЛЪННОУ.⁽¹⁰⁾ ТАКО И ѿ ГРОБА ВЪСКР(Ь)СЕ. ЗНАМЕНАНОУ КАМЕНН ПОКАЗАІЕ⁽¹¹⁾ Б(О)Ж(Ь)(С)ТВО.⁽¹²⁾ ВСИ ОУБО РА(Д)УЮЩЕСЕ⁽¹³⁾ ВЪЗОУПНІЕМЪ⁽¹⁴⁾ ІЕМОУ. НЗМН⁽¹⁵⁾ ІАЮ(Д)(Н) СВОЕ ЧА(ОВЕ)КОЛЮБЧЕ НЗ РОУКІ ВАР'ВАРЬ⁽¹⁶⁾ ПОБЪЖ(Д)АЮЩНХЪ⁽¹⁷⁾ НН. И СП(А)СН⁽¹⁸⁾ Д(ОУ)ШЕ НАШЕ АААУ(А)(У)ІА.

¹ Деч 135, НБС 640: Х(РН)(С)(ТОСЪ)

³ ПБ 4: ІАКО СНААНЬ; ПБ 12: ІАКОЖЕ СНААНЪ.

⁴ Хил 315: НЕНАВНДЪШНЛ'ТЕ.

⁵ Хил 315: СТРЪГЪШН.

⁶ ПБ 5: СТРАЖЕ ПОСТАВНШЕ; ПБ 12: СТРАЖЪ ПОСТАВНШЕ; Хил 315: СТРАЖІЕ ѠСТРОНШЕ.

⁷ ПБ 4: Ѡ ТЪХЪ ѠСЛЪПІЕНІЮ; ПБ 5: Ѡ ТЪХЪ ѠСЛЪПІЕНІЮ; ПБ 12: Ѡ ТЕ(ХЪ) ѠСЛЕПАЕННЕ; Хил 315: Ѡ ТЕ(ХЪ) ѠСЛЪПІЕНІЮ; Деч 135: Ѡ ТЪХЪ ѠСЛЪПІЕНІЕ; НБС 640: Ѡ ТЪХЪ ѠСЛЪПІЕНІЕ.

- ⁸ ПБ 4, ПБ 5: ВОЛІЮ; ПБ 12: ВОЛІЮ.
- ⁹ ПБ 4, Деч 135, НБС 640: ВЪ ТѢ; ПБ 5: ВЪ ТІѢ; ПБ 12: ДА В(Ъ)РЪЮЩЕ; Хил 315: И НЕ ХОТЕШНХЪ БА(Л)ГОВѢСТИШЕ, ВЪ ТѢ ВЪРЪЮШНХЪ.
- ¹⁰ ПБ 12: (ВЪ ДѢВНЧЛСКЮ СТРОБОУ) НЕ(Т)ЛѢН'НО СЪБАЮДИ.
- ¹¹ ПБ 5: ПОКАЗА; Деч 135, НБС 640: ПОКАЗѢ; Хил 315: КАМЕНЯ ПОКАЗА Б(О)Ж(Ь)(С)ТВНОЕ.
- ¹² Сегмент ТАКО И Ѡ ГРОБА ВЪСКР(Ь)СЕ. ЗНАМЕНАНОУ КАМЕНИ ПОКАЗАЕ Б(О)Ж(Ь)(С)ТВО И
изостављен је у ПБ 12.
- ¹³ ПБ 12: ЗЕМЛНОРО(Д)НИ РА(Д)УЮЩЕСЕ.
- ¹⁴ ПБ 12: ВЪЗАПІЕМЪ; Хил 315: ВЪПІЕМ ТИ.
- ¹⁵ ПБ 12: ННМЪ.
- ¹⁶ ПБ 4, Деч 135, НБС 640, Хил 315: ВРАГЪ.
- ¹⁷ ПБ 12: ПОБЕ(Ж)ДАЮЩ(И)МЪ.
- ¹⁸ ПБ 12: И СП(А)С(И)Н БА(Л)ГН.

Резюме

В предлагаемой работе автор указывает на новые списки пасхальной херувимской песни, засвидетельствованные в рукописях сербской редакции. Четыре списка упомянутой пасхальной песни засвидетельствованы в рукописях хранящихся в Библиотеке Сербского Патриархата в Белграде и все они относятся к XVII столетию. В приложении к работе дается текст этой песни по древнейшему списку, с разночтениями из остальных рукописей.

Резиме

У овом раду аутор указује на нове преписе пасхалне херувимске песме који су посведочени у рукописима српске редакције. Четири преписа ове пасхалне песме посведочена су у рукописима који се чувају у Библиотеци Српске патријаршије у Београду, и сви потичу из 17. века. Као прилог раду дат је текст ове песме из најстаријег преписа са разночтенијама из осталих рукописа.

Др Зоран РАНКОВИЋ, доцент на Православном богословском факултету у Београду.

YU ISSN 0351-2819 UDK 901, оригиналан научни рад, примљен за штампу 30. октобра 2008.

Кључне речи: литургија, херувимска песма, Пасха, српскословенски преписи, патријаршијска библиотека.

BIBLID: 0351-2819, (2008) 29-30, стр. 369–371.